

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 11, Aralık 2017, s. 550-560

Ar. Gör. İbrahim ERDEK

Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, ierdek@sakarya.edu.tr

ASLANAPA'DAKİ BAZI KÖYLERDE TESPİT EDİLEN DOKUMALAR¹

Özet

Geleneksel anlamda üretimi yapılan dokumaların başında kilim, cicim, zili, sumak gibi düz dokumaların yanında, halı gibi havlı dokumalar gelmektedir. Geleneksel dokumaları kültürel bellek açısından değerlendirdiğimizde toplumun kültürel özelliklerini bünyesinde barındıran, ait olduğu dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı hakkında bilgi veren belgeler niteliğindedir. İçinde bulunduğumuz bilgi toplumu hızlı değişim ve gelişim ile birlikte eski ile yeninin bağlarının kopmasını ve bundan dolayı da bize miras gelen birikimleri, bizimde gereği gibi aktarma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Günümüz bilgi toplumu, sahip olduğumuz kültürel değerler henüz hafızalarda iken doğru bir şekilde tespitinin yapılmasını, araştırılması, korunması ve gelecek kuşaklara miras olarak aktarılması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Çalışmanın amacı; Kütahya'nın Aslanapa İlçesindeki bazı köylerde (Abaş, Bayramşah, Çakmak, Çömlekçi, Musaköy, Saray) yapılan tespit çalışması sonucu elde edilen verilerin kültürel bellek açısından değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, Dokuma, Kültür, Aslanapa, Kütahya

WEAVINGS IDENTIFIED IN SOME VILLAGES IN ASLANAPA

Abstract

¹ Bu makale 5-7 Eylül 2013 tarihinde Bellek ve Kültür Sempozyumu'nda poster bildiri olarak sunulmuş, yayımlanmamıştır.

At the beginning of the weaving, which is produced in the traditional sense, there are carpets and pile fabrics besides plain weaves such as rugs, jejim, zili and sumac. Traditional weavings are documents that give information about the social, cultural and economical structure of the period when we evaluate cultural memory in terms of the cultural characteristics of the society. The information society we are in has brought about the necessity of breaking the bonds of old and new with the rapid change and development and therefore the necessity of transferring the accumulations that inherited to us, as we should. Today's information society has brought with it the necessity of accurate identification, research, protection and transfer as an inheritance to future generations, while the cultural values we possess are still in memory. Purpose of the study; The determination work carried out in some villages in Aslanapa District of Kütahya includes the evaluation of the resulting data in terms of cultural memory.

Keywords: Tradition, Weaving, Culture, Aslanapa, Kütahya

GİRİŞ

Geçmişte geniş kitlelerin günlük ihtiyaçları karşılamak için ürettiği geleneksel kültür ürünleri, yüzyılların birikimini günümüze kadar taşımış, fakat küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve elektronik olanaklar ile toplumun yaşam biçimi değiştirmiş, ulusal ve yöresel değerlere sahip ürünlerin belli başlı merkezlerin haricinde üretiminin bitmesine sebep olmuştur. Bu merkezlerden biride Kütahya'nın 12 ilçesinden biri olan Aslanapa'dır.

Aslanapa, Kütahya'ya 57 kilometre uzaklıktadır. Aslanapa, çam ve meşe ormanı ile çevrili Murat dağı ve yellice Dağları ile çevrili verimli Aslanapa Ovasında kurulmuştur. Aslanapa Tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte M.Ö.'ye dayanan çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaptığı, kültür izlerinden tespit edilmektedir(E-ŞEHİR, 2013).

Harita no1: Araştırma yapılan köyleri gösteren harita.

34 köyü bulunan ilçede ekonomik faaliyetler arasında tarım ve hayvancılık ilk sıradadır. Kaynaklarda, Kütahya ilinde 385 adet Oymak, Aşiret ve cemaatin adı geçmektedir (Türkay, 2001). Araştırma yapılan köylerinde Yörük köyü olduğu kaynaklarda ve köyde yaşayanlar tarafından beyan edilmiştir (Develi, 2007). Hayvancılık, Yörük yaşam tarzlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Yörükler besledikleri hayvanların etinden ve sütünden faydalandıkları gibi yününden de ipler eğirerek, halı, kilim, çuval, heybe ve benzeri birçok üretimi günümüze kadar ulaştırmışlardır.

Foto. No1: Abaş Köyü Camii.

Foto. No2: Bayramşah Köyü Camii.

Foto. No3: Çakmak Köyü Camii.

Foto. No4: Çömlekçi Köyü Camii.

Geleneksel yaşam tarzının zamanla değişmiş, göçebelikten önce yarı göçebe sonrada yerleşik hayata geçilmiş, devenin yerini otomobiller, çadırın yerini evler almış, günlük yaşamın değişmez parçası olan dokumalar çağın gereği olarak yerini zamanla hazır imalatlara bırakmıştır. Camilere teberru edilen son parçalar ise ya merdiven altlarında, ya depolarda ya da bir kenarda çürümeye terk edilmiştir. Bunların çoğu zaman içinde birkaç kutu boya karşılığında ya da yeni üretim halılar ile değiştirilerek antikacı ve halı tüccarlarının eline geçmiştir. Elde kalan bu son örneklerin bir an önce koruma altına alınarak, gerekli bakım ve analizleri yapıldıktan sonra gerçek yerleri olan müzelerde saklanıp sergilenmelidirler.

Foto. No5: Abaş Köyü camiinde bulunan dokuma örnekleri.

Abaş Köyü

Abaş köyünde tarıma dayalı faaliyetler ilk sırada yer alır. Dokumacılık faaliyeti yıllar önce bitmiş olan köydeki son dokuma örnekleri camide yer almaktadır. Burada bulunan dokumalar, bugün birçok camide olduğu gibi yerini makine imalatı üretimle- re bırakmıştır. El dokuma örneklerin bir kısmı merdiven altında, kalanlar ise üst katta bir kenara yığılmıştır(Bknz. Fotoğraf no1).

Foto. No6: Abaş köyü camiinde bulunan dokuma örnekleri.

Bayramşah Köyü

Bayramşah köyü tipik Yörük köyüdür. Etnik kimlik olarak Karakeçili yörüğü olan köy, civar köylerde yaylaya çıkma geleneği sürdüren tek köydür. Haziranın sonuna doğru yaylaya çıkarlar ve yaz boyunca hayvanlarıyla birlikte yaylada kalırlar. Dokuma geleneği yaylada nadirde olsa devam etmektedir. Eskisi kadar büyük ebatlarda halı, kilim ve benzeri dokumalar yapmasalar da yerine kolon ya da çuval gibi günlük ihtiyaçlarını karşılamak için küçük çapta dokumalar yapmaktadırlar. Bunun haricinde sipariş olduğu takdirde halı gibi dokumalar yapıyor olması, bu geleneğin arz talep meselesi üzerinden devam edebileceğini göstermektedir.

Foto. No7: Istar tezgâhı parçaları rünüş

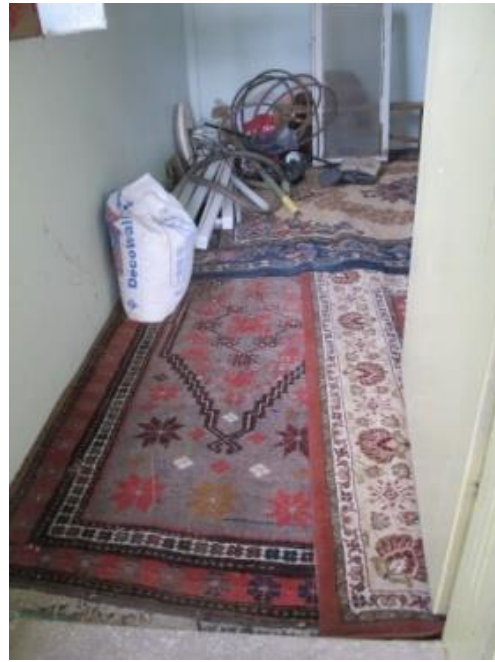

Foto. No8: Bayramşah Camiinden bir görünüş

Bayramşah köyü camiinin alt katında yeni üretim halılar bulunmaktadır. Üst katında ise el dokuma halı ve kilimler yayılmış fazlasıda bir kenarda yığın halinde bek-

letilmektedir. Caminin giriş katında bulunan odadaki halı, buradaki dokumaların ne durumda olduğunu göstermektedir ((Bknz. Fotoğraf no8).

Foto. No9: Çeyizlik olarak dokunmuş halı görünüş

Foto. No10: Caminin üst katından bir görünüş

Foto. No11: Kolan dokuma.

Foto. No12: Kolan dokuma detay.

Çakmak Köyü

Çakmak köyünde yaklaşık elli kişi yaşamaktadır. 1960'tan itibaren göç vermeye başlayan köyde yaylacılık faaliyetleri 1980'lerin başlarında sona ermiş ve dokumacılıkta bu tarihlerden sonra bitmiştir. Köyde, hâlihazırdaki 8 sürüde toplamda 900 civarında koyun bulunmaktadır. Dokumacılık yapılmadığı içinde kırkılan yünler tüccarlar tarafından satın alınmaktadır.

Köyde yapılan çalışmada, her evde eskiden dokunmuş bir dokuma ürününe rastlanılmıştır. Köyün en önemli özelliği, vakfetme geleneğinin bir parçası olarak camiye teberru edilen halıların, günümüzde de halen kullanılıyor olmasıdır. Bazı bölümlerde iki-üç dokumanın üst üste geldiği camide yaklaşık 100 civarında el dokuması bulunmaktadır. Caminin üst bölümünde bulunan birkaç adet makine üretimi halılar, artık el dokuma halılarının bitmek üzere olduğunu bir göstergesidir. Belli bir karak-

terde dokunan halılar neredeyse birbirinin aynısıdır. Genelde Kırmızı, Siyah ve yünün doğal rengi olan Krem renk ile dokunmuştur. Yöredeki üç Karakeçili köyünden biri olan Çakmak köyündeki dokumalarda kullanılan Kırmızı ve Siyah bu Yörük grubunda karakteristiktir.

Araştırma yapılan diğer beş köyde bulunan camilerdeki hazır üretim dokumalar, yakın zamanda bu köyde de görmemiz olağandır. Daha önce, eski camide bulunan halılardan üç tanesini satarak yaptıklarını söyleyen köy halkı, şimdilerde ise beklide yeni üretim halılara karşılık ellerinde bulunan dokumaları vermeleri muhtemeldir. Nitekim bir çok cami halıları bu şekilde yenilenmiştir.

Foto. No13: Çakmak köyü camii.

Foto. No14: Zili dokuma örneği.

Foto. No15: Heybe.

Foto. No16: Heybe.

Foto. No17: Kuşak

Foto. No18: Çuval.

Çömlekçi Köyü

Çömlekçi köyü, çevresindeki köylere kıyaslandığında ekonomik yönden biraz daha iyi durumdadır. Köy meydanında bulunan cami diğer köylerdeki camilerden daha büyük ve yenidir. Çakmak köyü camii hariç diğer köy camilerindeki gibi, bu cami de makine üretimi halılarla döşenmiştir. Daha önce camiye teberru edilen dokumaların durumu ise içler acısıdır. Elde kalan son dokumalar caminin alt kısmındaki depo bölümünde, eski malzemeler, tabutlar ve artık kullanılmayan eşyalarla birlikte atıl durumda yer almaktadır. Bu alanla ilgili kişilerin az da olsa vicdanını sızlatacak bu durum, ülkemizdeki birçok cami için aynıdır. Kullanım ömrünü tamamlamış Türk kültürünün alfabetini oluşturan bu parçaların yerleri depolar değil müzeler olmalıdır.

Foto. No19: Âtıl durumdaki dokumalar.

Foto. No20: Âtıl durumdaki dokumalar.

Musaköy

Musa köy camiinde az dokuma bulunmasına karşın, evlerde ve köy odalarında dokumalar halen kullanılmaktadır. Bu dokumlarda diğer köylerde bulunanlardan çok farklı değildir. Bir an önce koruma altına alınmalıdırlar.

Foto. No20,21,22: Köy odasında bulunan dokuma örnekleri.

Foto. No23,24: Camide bulunan dokuma örnekleri.

Sarayköy

Saray köy Araştırma yapılan köylerin içindeki nüfusu en düşük olan köydür. Caminin alt katında bulunan dokumalar yeni üretim halılar ile değiştirilmiş, toplanan dokumalar üst katta istiflenmiştir. Diğer köylerdeki benzer dokumaların yanında farklı planlı ve daha çok renkli dokumalar bulunmaktadır. Birkaç yıl önce ki hırsızlık olayından sonra yaklaşık 15 adet dokuma kalmıştır. Kalan dokumaların başına da böyle bir durum gelmeden bir an önce koruma altına alınmaları gerekmektedir. Böyle durumlarda cami görevlileri de zan altında kaldıkları için, bu dokumalardan bir an önce kurtulmak istemektedirler.

Foto. No25,26,27: Camide bulunan halılardan örnekler.

Foto. No28,29,30: Sarayköy ve camiinde bulunan dokuma örnekleri.

Dokumalar, yapıldığı toplumun tarihsel kimliğini, milli değerlerini ve kültürel birikimini geçmişten günümüze taşıyan bir köprü görevi görürler. Ait olduğu toplumun izlerini taşıyan bu kültürün hazinelerimiz bugün dünya müzelerinde ve özel koleksiyonlarda çok fazla görebiliyoruz. Henüz elimizde olanları da kaybetmeden uygun projeler üretip bize emanet olan bu eserleri gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarmalıyız.

Araştırma sonucunda Kütahya'nın Simav ilçesi haricinde, diğer ilçelerde de dokumacılık faaliyetlerinin yapıldığı görsel verilerle ortaya konulmuştur. Bu tespit araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Aslanapa örneğinde olduğu gibi Emet, Tavşanlı, Çavdarhisar ve Şaphane gibi ilçelerde de geçmişte yoğun el emeği ürünler yapılmıştır. 20-30 yıl öncesine kadar yapılmakta olan bu faaliyetler günümüz şartlarında artık üretilmemektedir. Dokumacılık faaliyetlerinin son örnekleri ise artık kullanılmayan köy odalarında yada camilerin depolarında yok olmayı beklemektedirler.

Yüzyıllar boyunca Türk kültür coğrafyasında şekillenerek günümüze kadar ulaşmayı başarmış bu ürünlerin bir an önce koruma altına alarak bu geleneği geleceğe taşımamızdır.

Müzelerin kısıtlı bütçeleri ile gerekli çalışmalar yapılamamaktadır. Kültür çağında olduğumuz bir dönemde, kültürlerin yarış içine girdiği çağda, en önemli kültür varlıklarımızdan olan geleneksel el dokumalarımız için hükümetin ve kültür bakanlığının daha aktif rol alması gerekmektedir.

Bu alandaki araştırmacılara yazılı bilgi aktarımının yanında görsel malzemenin de aktarılması, yüzlerce yıllık kültür birikimini de geleceğe taşımakta kaynak olacaktır. Geçmiş yıllarda yapılmış olan çok güzel bir proje kapsamında 6000 civarında el dokuma halı toplanarak kayıt altına alınmış ve bu çalışmadan 5 beş adet yayın katalog olarak basılmıştır. Aynı şekilde bu halıların görsellerine, kültür bakanlığının sitesindeki Geleneksel Türk El Halıları projesi ismi altından ulaşılabilirken yaklaşık bir yıldır kapalıdır.

Aynı şekilde yeni bir proje ile şimdiye kadar bulunanların çok daha fazlası belki bulunabilir ve henüz yok olmadan kayıt altına alınabilir.

Binlerce yıllık Türk kültürünün belleği olan dokumalarımız, kültürel devamlılığı sağlamak açısından bir an önce toplumumuzun hafızaları olan müzelerdeki yerlerini almalıdırlar.

KAYNAKLAR

http://www.e-sehir.com/index.php??islem=il&altislem=ilceler&kat_kod=&il_kod=43
(Erişim Tarihi: 14-06-2013)

Develi, Hayati, Erdal İbrahim, "Anadolu'da Yörükler, Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler, Phoenix Yayınları, Ankara, 2007.

Türkay, Cevdet, " Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret Ve Cemaatlar", İşaret Yayınları, İstanbul, 2001.